

JELENSÉG VAGY ÚJ ERŐSZAKFORMA

Immár négy esztendeje, hogy a régebben is gyakorta használt terrorizmus, terrorista kifejezés a politikai- és sajtószóhasználatban mindennapossá vált. Ennek ellenére e XXI. Századi jelenségnek, a mai terrorizmusnak – természetesen – nincs pontos és megkülönböztető definíciója. Ha körülírásra vállalkozunk, ismérvek felsorolásával kísérletezünk, akkor olyan jelenségről van szó, amely magasan szervezett, tömegpusztító – áldozatot nem kímélő, konkrét értelemben céltalan, szimbolikus, irreguláris szervezetre épül, térben nem rajzolható, primitív eszközök és fejlett kommunikáció szimbiózisával megvalósított kegyetlen erőszakként fejezhető ki.

A szignált jelentő esemény, szeptember 11-e után a hadtudósok részéről számos írás, de nem annyira tanulmány jelent meg az úgynevezett „aszimmetrikus” háborúról, mint a hadviselés újszerű jelenségéről, vonásairól. Ez természetes volt, hiszen az erőszakformák evolúciója és a revolúciója az egész történelemben érvényesül. A kilencvenes években elindult egy radikális politikai átrendeződés, és ugyanakkor hihetetlen technikai fejlődés, robbanás az informatikában, a biogenetikában, a miniatürizálásban, a fegyverzetek pontosságában, a felderítési technikákban. Ebben a tekintetben nem a világban köszöntött be egy új korszak, hanem a világ „konfliktus-dimenziójában”, tehát bizonyos értelemben „új hadügyi forradalom” tört ki, ami nemcsak a katonai szférára korlátozódik. Ez az új korszak – nem véletlenül - abban a világfelfogásban lépett színre, amikor az emberiség végre elutasítja a szervezett, tömegháborús erőszakot, de a társadalom sebezhetőbb, mert a rossz szándékú csoportok könnyebben juthatnak hozzá a támadásokhoz szükséges anyagokhoz, és szabadabban mozoghatnak.

Azonban e jelenségnek a fegyveres metodikán túl, a 90 utáni világrend, a globalizáció számtalan sajátos, gazdasági, szociális, technológiai, ökológiai konzekvenciája, megjelenése is váratlan, meglepetésszerű volt, ezeket prognosztikusan elemezni kellett volna és véleményem szerint ebben a tekintetben jelentkezik a tudomány, a politika- és a közélet felelőssége. A 90-es évek elején ez nem történt meg, tapogatózások, divatos frázisok voltak. Huntington közíró-kutató leírta, hogy civilizációk harca következik. Fukuyama azt írta, hogy itt most már a történelemnek vége van. Azután Kissinger és Brzsezsinszki nyilatkozott, és úgy nézett ki a helyzet, hogy a 90-es években előre tolokodtak főveszélyként az úgynevezett háborús küszöb alatti, alacsony intenzitású konfliktusok, etnikai, lokális válságok, és nem vettük észre, hogy ez valóban destabilizációt okoz a rendszerváltási folyamatokban, nem csak Közép-Európában, hanem a világon

mindenütt. De ezek mégis lokálisak, kezelhetők voltak és elaludtunk, amikor megfeledkeztünk arról, hogy bizony itt másfajta veszélyek tolakodnak előtérbe. A fő veszély nem artikulálódott, nem alakult ki lényege és képe.

Teljesen azért nem volt érintetlen ez a kérdés, mert a terrorizmus folyamatosan fölfelé kapaszkodott azon a létrán, ami a biztonsági kihívások prioritásaiban jelentkezett. Chamberlain, 1938-ban még egy kérdésre úgy válaszolt: "A terrorizmus? Távoli országok általunk nem ismert lakói közötti civakodás". A huszadik századi politikai terrorizmus még sokszor úgy szerepelt, mint ha a baszk, vagy az ír felkelőkről lenne szó, a Vörös Brigádokról, a Moro gyilkosságról, a sandinistákról és más gerillákról. A terrorizmusnak, a rendkívül pusztító, gyilkoló, de miniatűr, lokális módszereit tekintettük veszélynek. Hagyományos formái között az emberrablás, közveszély-okozás, légi jármű, birtokbavétel, félemlítő robbantások, közérdekű üzemek, diplomáciai képviselők ideiglenes birtokbavételei jelentkeztek

Azt hiszem, nagyon keresni kell a kifejezést, hogy az új jelenséget megkülönböztessük ettől a terrorizmustól. Itt egy nemzetközi, szervezett, tömegpusztító jellegű, tehát emberi értékeket és életeket elpusztító kihívásról van szó. Egy láthatatlan ellenség jelent meg, amelynek a képe sem rajzolható. Egy államtól - legalábbis látszatra - független, de azért jelentős nemzetközi hatalom szembenállása ez a modernizációval. Modernizáció terméke, annak technikájára épít és ugyanakkor a civilizációs modernizmus ellen lép fel.

Kit képvisel ez a ma már szimbólum névként használt „al Kaida”, elsőnek meglátott laza terroristahálózat? Úgy vélem, hogy mindenféle olyan állítás, amely azt mondja, hogy tulajdonképpen ez a globalizáció ellenzőinek és veszteseinek a képviselője, és ezért harcol, felületes, hazug. Azonban azt világosan kell látnunk, hogy ebben az új történelmi folyamatban, pontosabban abban a világban, ahol vannak olyan térségek, rétegek, generációk, amelyek történelmileg elmaradtak, a globalizáció kevesebb pozitív hatást jelent, és vannak olyanok, akik a globalizáció következtében létrejött, tartós, vagy ideiglenes vesztes állapotba kerülnek. Vannak olyan fajta tömegek, vallások, amelyek ideológiailag „megdolgozhatók”, és ezt használja ki ez a csoport, amely olyan helyzetet próbál manipulálni, hogy iszlám vallási kultúra az, amelyik fellázad a keresztyén-zsidó kultúra, tehát civilizáció európai formája ellen.

A terrorizmusnak a globalizálódó világban ismérvjelenségként való jelenléte önmagában, cselekményektől mentes időszakában is folyamatos megrettenést, pszichológiai állapotot, államok közötti vitákat, feszültséget, nagyhatalmi orientációs pressziót, gazdasági – pénzpiaci bizonytalanságot és spekulációs lehetőségeket, továbbá a rend-pártiság, a rasszizmus demokráciát gyengítő erőinek hatalom

közelébe kerülésének lehetőségeit indukálja.

Ezért a nemzetközi terrorizmus „stratégiai fenyegetés”, és nemzetközileg elfogadottan prioritást jelentő biztonsági kihívás. Nemzetközi veszélyjelenség elleni küzdelem nemzetközi, szervezett, viszonylag egységes biztonságpolitikai fellépést igényel, nem ruházható egyetlen állam, vagy szűk ország-csoport korlátozott és szubjektív kötelezettségévé. Konkrétabban: szuperhatalmak, alkalmi koalíciók nem képesek, (és nem következetesek) egy ilyen jelenség gyökereinek, szervezeteinek és cselekvéssorozatainak visszaszorítására. A nemzetek közösségének megvannak a – bár reformokra szoruló – intézményei, amelyek hivatottak az ehhez szüksége stratégia kidolgozására és az egységes politikai, gazdasági, ideológiai eljárások egységesítésére.

A magyar közérzeti és politikai megítélés számára az európai előfordulási esetek gyakorisága ezt a veszélyforrást nem jeleníti meg közvetlenül, nem állunk vele szemben annyira, mint például a megsokasodott katasztrófákkal, migrációval, árvizekkel. Azonban a felelős biztonságpolitikának előre kell sorolnia két okból is. Egy részt, mert a terrorizmus nemzetközi terjedése, akciói sajátos internacionális, globális következményekkel járnak a gazdaságra, a stabilitásra, az információs rendszerekre, más kihívásokat, katasztrófákat, járványokat, exodust, környezetszennyezést, nemzetközi feszültségeket, idegengyűlöletet, belpolitikai instabilitást eredményezhetnek. A terrorizmus elleni nemzetközi küzdelemhez való csatlakozás tehát nemzeti érdek is. Másrészt, mert bár hazánk nem cél-ország, de lehet célterület, előfordulhatnak egyes nemzeti objektumok, személyek ellen terrorcselekmények, ezek gyakoribbak lehetnek bizonyos nemzetközi körülmények (pl. Irak) esetén, tehát a szükséges szervezetekkel, információs intézményekkel és technikákkal fel kell készülni.

Mindazt jelenti, hogy más szinten, dimenzióban jelentkezik a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem, folyamatos fellépés, nemzetközileg összehangolt stratégiaalkotás, és egy alsóbb kategóriában a cselekményekre való felkészülés, felderítés, az egyes felfedett csoportok elleni harc, az ehhez szükséges regionális, vagy nemzeti interágazati operatív intézmények, infrastruktúra, képesség, és scenárió-kötegek kialakítása. Amíg az első Magyarország részéről elsősorban a nemzetközi politika síkján, a második a lakosságért felelős kormányzati cselekvéssorozat formájában valósulhat meg. Saját, és mások véleménye szerint mindkét síkban van tennivaló, anélkül, hogy a kérdés túldimenzionálása bekövetkezzék.

Ez három alapelve kell, épüljön, nevezetesen (1) nemzetközi összefogásra, (2) lakossági felkészítésre, és (3) a szükséges nemzeti és nemzetközi intézmények, jogrend, szinte automatikus

forgatókönyv-indítások kialakítására – de mindezekre a demokrácia következetes fenntartása mellett. A militarizmus és emberi jogi korlátozás veszélyére azért is ügyelni kell, mert, amint a szeptember utáni példák bizonyítják, szélsőséges erők szinte azonnali reflexe az idegengyűlölet, a rasszista demagógia, a populista civilizáció ellenesség, ami éppen a terrorizmus céljait realizálja. Ezek a jelenségek, az ilyen erők befolyás-növekedése és – aktuális veszély – hatalom közelébe kerülése belső instabilitáshoz, paramilitáris formációk létrejöttéhez, regionális feszültségekhez, kirekesztéshez és – látszólag válaszként - rendőrállami lépésekhez vezethetnek.

Egyértelmű, hogy az ellen-stratégia első és alapvető eszköze a megelőzés, Középtávon egyetlen eszközcsoport lehet eredményes, ez pedig a prevenció rendszerének egységes, nemzetközi hálózatban való összeszervezése, de szigorú politikai civil felügyelet érvényesülése alatt. Az „erőszakszervezetek” hatékonyságát a szakmai, strukturális reformokkal párhuzamosan a demokratikus polgári felügyelet erősödése garantálja. A prevenció intézményein belül elsődlegessége van az információszerzésnek, és ez alatt nem csupán a titkosszolgálatokat értem.

Fentebb már hiányoltam a politikai előrejelzésre hivatott állami és civil műhelyek, szervezetek elemző tevékenységét. Ma az információk azonnalisága és sajátos, ha úgy tetszik szimulációs, vagy stratégiai software-ek sokasága, na meg az elmélyült, kreatív, logikus és tudományos gondolkodás, tapasztalatanalízis igen fontos alternatívákat képes felajánlani a politikának, a közrendvédelemnek, a katonai szférának.

E mellett, úgy gondolom, a hírszerzés ma már nem a Mata Harik, nem is a III/x-ek világa, hanem a hidegháború utolsó éveitől a bizalom verifikációjának eszköze is. Úgy vélem, a fejlett titkosszolgálatokban a célszektor már nem elsősorban országok, térségek, hanem veszélyforrások felderítésére kell irányuljon, ellenségkép helyett jelenségkép a meghatározó, legalábbis a demokratikus világban. E szervezetek tevékenysége nem lehet misztikus, hiszen megismerhető törvényekre épül, a nyilvánosság mértékét (a jogon belül) a lakosság érdeke határozza meg. Nemzetközi terrorista erők ellen magányos, nemzeti hírszerzés nem tud hitelességet felmutatni. A hálózatok, elemzők, műszeres figyelők, más rendészeti szervek regisztrációinak az állampolgári jogokat nem sértő nemzetközi cseréje, célirányos adatbankok teljessége képes csak a veszélyes akciókat, vagy arra utaló jeleket időben felfedezni és ezek birtokában ellenlépéseket, tenni.

Azonban a stratégia hosszú távú, koncepciózus eleme a felismert világjelenség negatív elemeinek nemzetközi kezelése. Szinte evidencia, hogy a világ lakosságának számottevő része életmódban,

életszínvonalban, állami szerveződésben, kultúrfokban messze az átlag alatt léteznek. A globalizációnak valóban nagy tömegben vannak vesztesei, illetve olyan csoportok, amelyek már régebben elmaradott állapotban vannak, és számukra a modernizáció nem jelent felemelkedést. Az ilyen tömegek, főleg sajátos ideológiai, vallási világuk következtében könnyen mozgathatók.

A valóban hatékony és a jövőt biztosabbá tehető cselekvési feladat a fentebb jellemzett motívumok megmásítása, a világkép egyetemesebbé formálása. Az elmaradott népek történelmi adottságai és a globalizáció „mellékhatásai” a nyugati demokráciák által képviselt civilizációs és kultúrkör természetes kötelezettségévé teszik a negatív jelenségek, legalábbis csökkentését, bizonyos térségek részére az új fejlődési távlatok megteremtését. A XXI. századra jellemző új világtendenciák felismerése és elemzése nyomán a kezelési és prevenció tendenciák alapvető iránya az elmaradott térségek menedzselési formáinak kidolgozása és nemzetközi elfogadottsága. Elnézést a történelmietlen és inkorrekt szóhasználatért, de úgy vélem, egy nem hatalmi és nem szűken vett érdekorientált „gyarmati” törekvéssorozat, egy modern misszionárius hálózat, a felvilágosodás bevitele, a populáció napi megélhetési gondjai mellett a felemelkedés kondícióinak megteremtése lehet a kívánatos út. Ami ezt megkönnyíti az a nemzetközi szervezetek megléte, de ezzel együtt generális reformja. Az érték mellett érdekorientált nagyhatalmi kezelés ugyanis a nem adaptálható mintára alapuló demokrácia exporthoz, és az ezzel természetesen együttesen jelentkező válság importot, az uniformizált demokráciaformák elleni kemény ellenállást eredményezi.

Ebből az is ered, hogy nemzeti méretekben az ellenrendszabályok, amelyek a demokrácia megvédése érdekében születnek, ne legyenek olyanok, amelyek a demokráciát korlátozzák. Némely politikai erőben olyan fajta felbuzdulás tapasztalható, amely bizonyos állampolgári jogokat akar ebben a tekintetben visszafejlesztani, vagy indokolatlanul korlátozni. Olyan mértékben lehet erősíteni a biztonsági intézkedéseket, hogy ugyanilyen mértékben erősödjön a civil kontroll. Erre a magyar politizálásban is gondolni kell. Ez azonban csupán egy impressziókon alapuló és természetesen nem elemzésre épített monológkövetkeztetésem.